

PÄLKÄNEEN KUNTA

KOSTIANVIRRRAN MUISTOMERKKI, arkeologinen valvonta 2013

5.12.2013

Kannen kuva: Kivipollareiden pystytystä syyskuussa 2013 Nenäpäntien varrella. Vasemmalla pystytettyjä kivipylväitä, oikealla muistomerkin eteläpuoleinen parkkipaikka. Keskellä asennukseen käytettyjä koneita. Kuva: Kalle Luoto.

SISÄLLYSLUETTELO

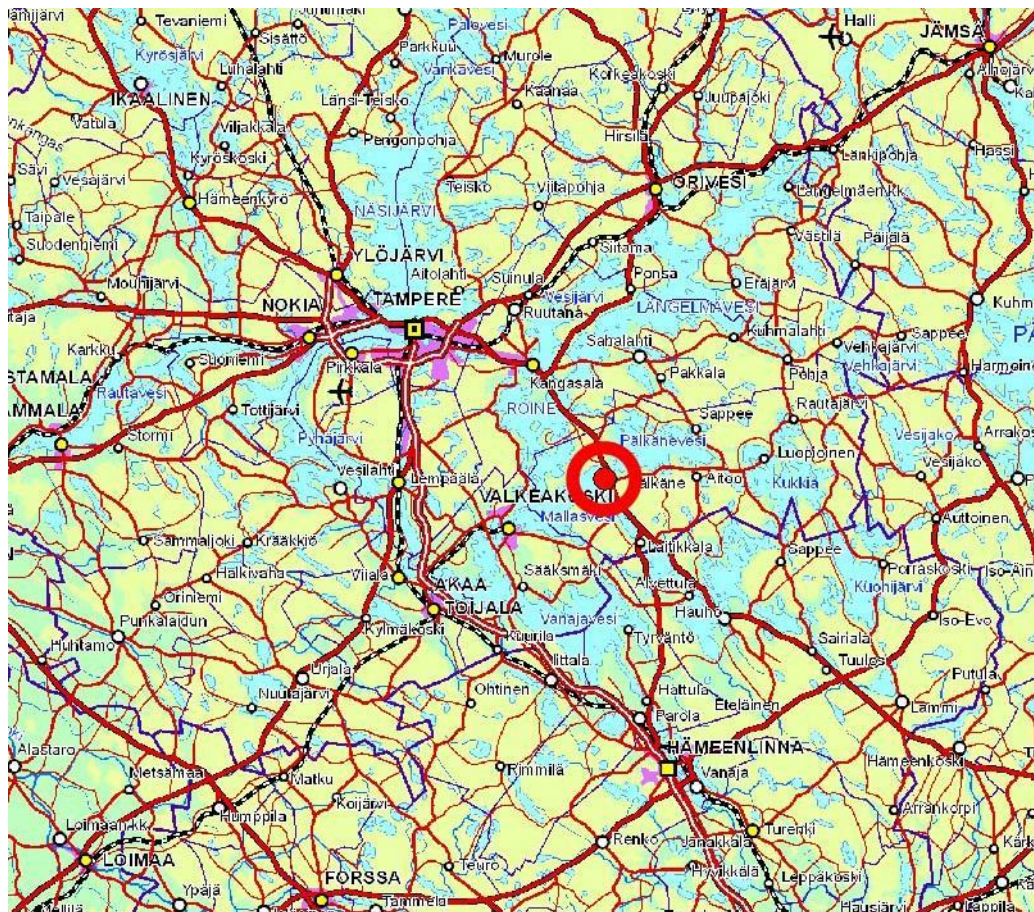
1	Johdanto.....	2
2	Lähtötiedot.....	5
2.1	Kohteen tiedot muinaisjäännösrekisterissä.....	5
3	Valvontatyö.....	7
3.1	Havainnot.....	9
4	Tulokset.....	11
	Tärkeimpiä lähteitä.....	11

KARTAT

Kartta 1. Valvonta-alueen sijainti. MK 1: 100 000.	I
Kartta 2. Valvonta-alueen sijainti. Ei mittakaavassa.	1
Kartta 3. Valvonta-alueen sijainti. MK 1 : 20 000.	2
Kartta 4. Alueen sijainti. Ote kaavakartasta. Ei mittakaavassa.	3
Kartta 5. Ote alueen suunnitelmasta (Pälkäneen maaseutupuisto, loppuraportti (Pöyry Finland Oy 21.12.2012) ja suunnitelman päivitys 27.5.2013. Pohjakarttaan lisätty punainen kuvio kuvaamaan valvottavien kivitolppien pystytysaluetta. Ei mittakaavassa.	4

Taustakartat:

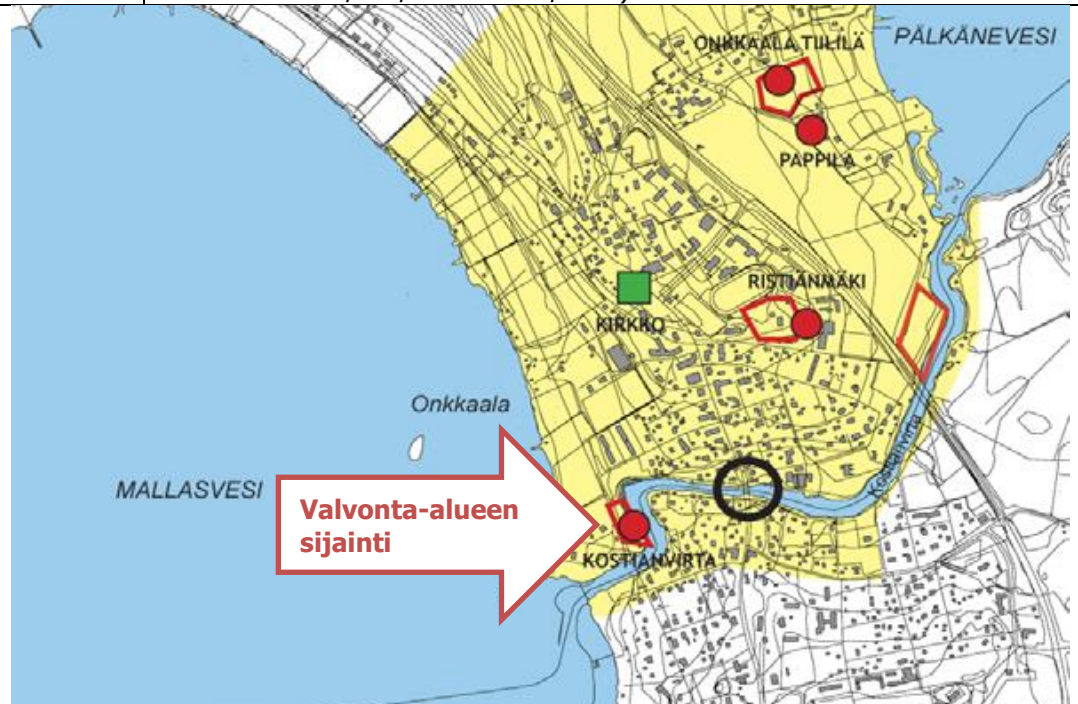
Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 08/2013 ja 12/2013 aineistoa
http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

Kartta 1. Valvonta-alueen sijainti. MK 1: 100 000.

PÄLKÄNEEN KUNTA: KOSTIAN MUISTOMERKKI, ARKEOLOGINEN VALVONTA

Muinaisjäännöskohteet:	Kostianvirta (tunnus muinaisjäännösrekisterissä: 653000001)
Kohteen laji:	kiinteä muinaisjäännös: tapahtumapaikat, taistelupaikat
Tutkimuslaitos:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Kenttätyöaika:	23.9., 24.9. ja 22.10.2013
Peruskartta:	2141 04 Pälkäne
Löydöt:	ei löytöjä
Aikaisemmat tutkimukset:	Jussila Timo 2009. Pälkäne Epaala-Kuuliala osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2009. Pukkila Jouko 1995: Pälkäneen kunta perusinventointi 1995. Poutiainen ja Sepänmaa 2006. Kostiala Nenänpää, Asemakaava-alueen muutosalueen arkeologinen tarkastus 2006.
Vastaava tutkija	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy: arkeologi Kalle Luoto (FM)
Sijaintitiedot: ETRS-TM35FIN -tasokoordinaatit	P: 6802930 I: 353735
Tutkimusalueen rajaus:	ks. kartta 1
Hanke, johon tutkimus liittyy:	Pälkäneen maaseutupuisto, Kostian muistomerkin alue, kunnostustyö
Tilaaaja/Rahoittaja ja sen yhteystiedot:	Pälkäneen kunta, aluearkkitehti Marja Kuisma, Keskustie 1, 36600 Pälkäne puh. 040 737 5390
Lausunnot ja suunnitelmat:	- lausunto: Pirkanmaan maakuntamuseo 22.10.2012 (DIAR: 388/2012) - muistio (Maria Kuisma 29.5.2013): Viranomaiskatselmus, Pälkäneen maaseutupuisto - Kostian muistomerkin ja vierasvenesataman alue 28.5.2013 (läsnä: aluearkkitehti Marja Kuisma, Pälkäneen kunta & arkeologi, tutkija Ulla Lähdesmäki, Pirkanmaan maakuntamuseo) - Pälkäneen maaseutupuisto, loppuraportti (Pöyry Finland Oy 21.12.2012) saatavissa www ositteesta: http://www.palkane.fi/media/maaseutupuisto_loppuraportti.pdf - Tutkimuslupa arkeologiseen valvontaan Pälkäneen Kostianvirran alueella. Intendentti Eeva-Liisa Schulz & Yli-intendentti Helena Taskinen (Diariinnumero: MV/107/05.04.01.02/2013).

Kartta 2. Valvonta-alueen sijainti. Ei mittakaavassa.

Pohjakartta: Pälkäne, rakennettu kulttuuriympäristö.

- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (keltaisella taustavärillä)
- muinaisjäännöskohteet (punaisin merkinnöin)
- rakennusperintö vihreällä ja maiseman solmukohta mustalla ympyrällä.

Kartan lähde: Pälkäneen maaseutupuisto, loppuraportti 21.12.2012, s. 9.

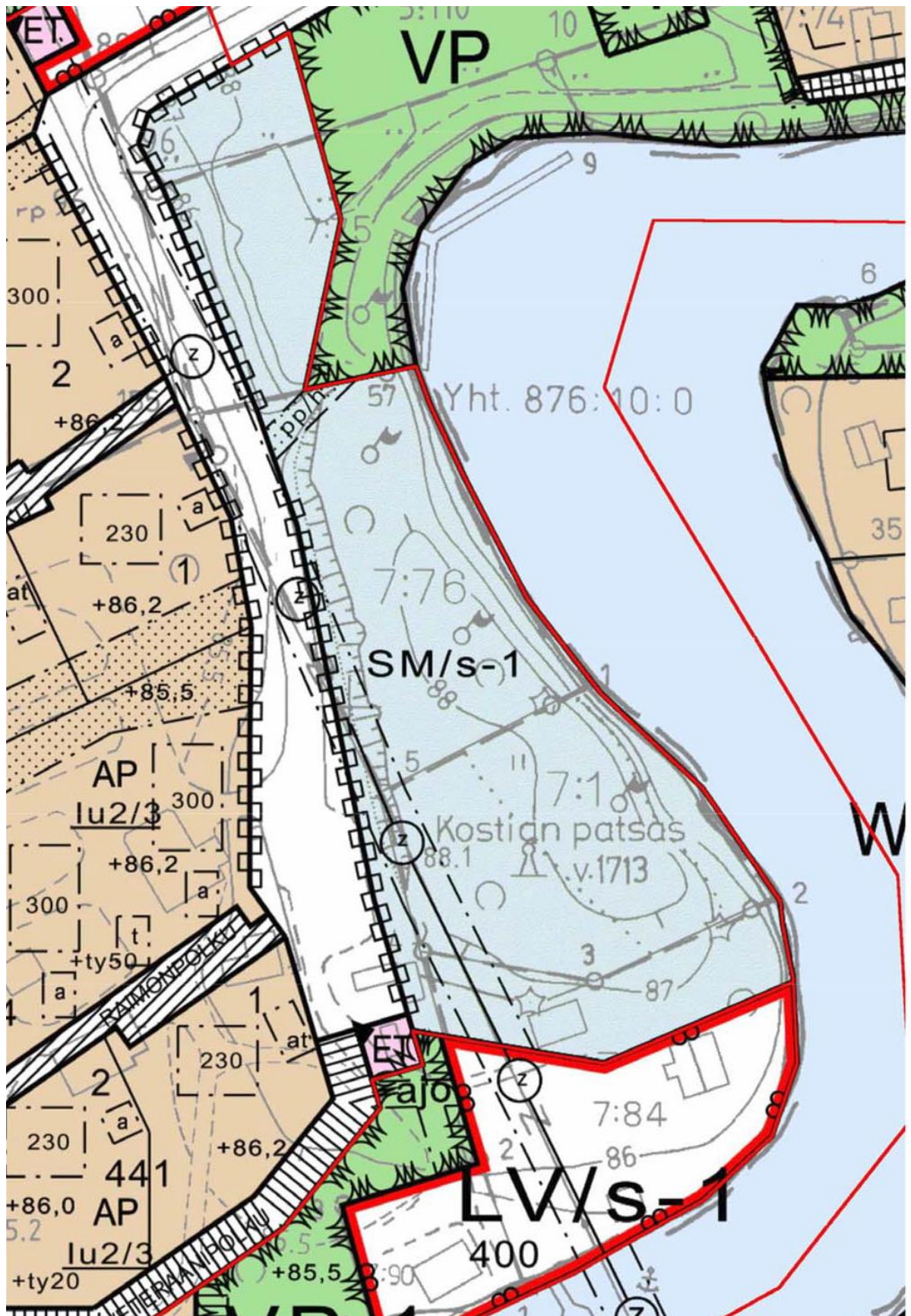
1 Johdanto

Pälkäneen kunnan Maaseutupuistoon lukeutuvaa Kostianvirran eteläpäässä sijaitsevaa kohdetta kehitetään siten, että muinaisjäännösalueen muistomerkki yhdistyy aikaisempaa selkeämmin muistomerkin länsipuolelle jatkuvaan osaan muinaisjäännöstä. Alueella on Kostianvirran taistelupaikkaan liittyviä taisteluhautojen jäännöksiä, jotka erottuvat hyvin hoidetussa muinaisjäännöskohteessa. Pirkanmaan maakuntamuseo suositteli lausunnossaan (22.10.2012), että taistelupaikka hahmottuu yhtenäisenä kokonaisuutena parhaiten siten, että aluetta länsi-itäsuunnassa rajaava kivipylväin varustettu aita jatketaan rajaamaan koko muinaisjäännösalueen eteläosa. Syksyllä 2013 Kostiantien ja muinaisjäännösalueen rajalle pystytettiin vastaaventyinen kivipaasi-/metalliketjuaita kuin muistomerkki-alueen ympärillä on. Uudesta kivipaasi- ketjuaidasta osa on kaavaan merkityllä teialueella. Kaikkiaan pystytettäviä kivipaasia oli 23. Lisäksi kaivettiin asennuskuoppa opastaululle.

Valvontatyön toteutti Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy. Valvonnan maastotöistä ja raportoinnista vastasi arkeologi (FM) Kalle Luoto. Kaivu- ja asennustyön suoritti Tampereen Puutarha-Center Oy:n työntekijät Juha Marttila ja Antti Huhtamäki. Tampereen Puutarha-Center Oy:n yhteyshenkilönä toimi suunnittelija Elina Atia. Työn rahoituksesta vastasi Pälkäneen kunta. Pälkäneen kunnan edustajana hankkeessa toimi aluearkkitehti Marja Kuisma.

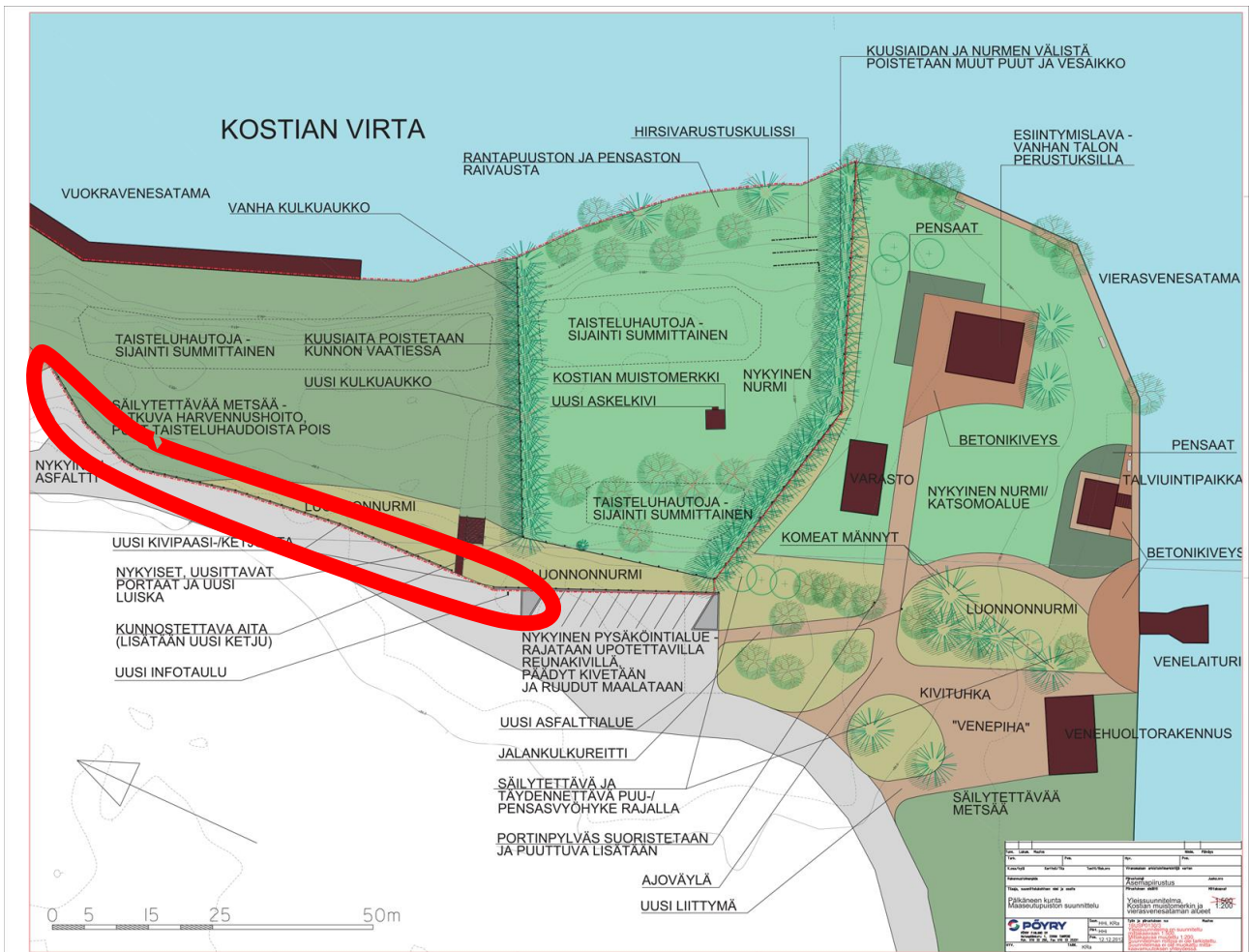

Kartta 3. Valvonta-alueen sijainti. MK 1 : 20 000.

Kartta 4. Alueen sijainti. Ote kaavakartasta. Ei mittakaavassa.

Osa kivitolppa-aidasta asennettiin muinaismuistoalueen laitaan (SM/s-1) ja osa teialueelle (valkoinen taustaväri). Pohjoinen oikealla.

Kartta 5. Ote alueen suunnitelmasta (Pälkäneen maaseutupuisto, loppuraportti (Pöyry Finland Oy 21.12.2012) ja suunnitelman päivitys 27.5.2013. Pohjakarttaan lisätty punainen kuvio kuvaamaan valvottavien kivitolppien pystytysaluetta. Ei mittakaavassa.

Kuva 1. Opastaulun kuoppaa kaivetaan lokakuussa 2013. Oikealla vanhoja tolppia. Kuva: Kalle Luoto.

2 Lähtötiedot

Kostiavirran taisteluihin liittyvä muinaisjäännösalue on nimeltään Kostianvirta (mj.rek.nro 653000001) Kyseessä on I rauhoitusluokan muinaisjäännös, joka liittyy Pälkäneen Kostianvirralla vuonna 1713 käytyyn Ruotsin ja Venäjän väliseen taisteluun. Taisteluvälikkeitä on jäljellä Kostianvirran rannoilla.

Valvottavan alueen läheisyydessä sijaitsee taistelupaikan ja taistelun muistoksi 1900-luvun alussa rakennettu muistomerkki ja ennallistettuja juoksuhautoja. Taistelupaikan jäännöksiä on sekä virran pohjois- että eteläosassa ja jälkimmäisessä taisteluhautoja on virtaan rajautuvan vyöhykkeen lisäksi myös aivan nykyisen pysäköintialueen reunassa olevalla kapealla viherkaistalla. Tielueta ja muistomerkkialuetta erottaa noin 2 m korkea pengeri. Pengeriin leikkaa kevyenliikenteenväylä alueen pohjoisosassa. Pylväitä asennettiin kevyenliikenteenväylän laitaan 5 kappaletta. Tienlaitaan pylväitä asennettiin 18 kappaletta.

2.1 Kohteen tiedot muinaisjäännösrekisterissä

Kunta:	Pälkäne
Tyypin tarkenne:	taistelupaikat
Lukumäärä:	0
Ajoitustarkenne:	ei määritetty
Nimi:	Kostianvirta
Järjestysnumero:	
Laji:	kiinteä muinaisjäännös
Muinaisj.tyyppi:	tapahtumapaikat
Rauhoitusluokka:	1
Ajoitus:	historiallinen
Koordinaatit:	P: 6802958 ; I: 353733 P (YKJ): 6805813 ; I (YKJ): 3353844 Z/m.mpy: 90,00
Koord.selite:	
Etäisyystieto:	Pälkäneen uudesta kirkosta 0,5 km etelään
Peruskartta:	214104 Pälkäne

Kuva 2. Pälkäneen Kostian muistomerkkialueen linnoituslaitteet ja muistomerkki (oikealla) lokakuussa 2013. Taustalla näkyy ennallistettuja linnoitteita. Vasemmalla Kostianvirta. Kuva: Kalle Luoto.

Pälkäneen Kostianvirralla käytiin isonvihan aikana 1713 Ruotsi-Suomen ja Venäjän merkittävä taistelu. Taistelutarustuksia on jäljellä Kostianvirran molemmissa päissä n. 100 metrin matkalla. Jäljellä olevat juoksuhaudat ovat osin täyttyneet maasta. Osa haudoista on kunnostettu ja rekonstruoitu vuonna 1970. Kohteen on 1900-luvun alussa pystytetty muistokivi ja opastaulu.

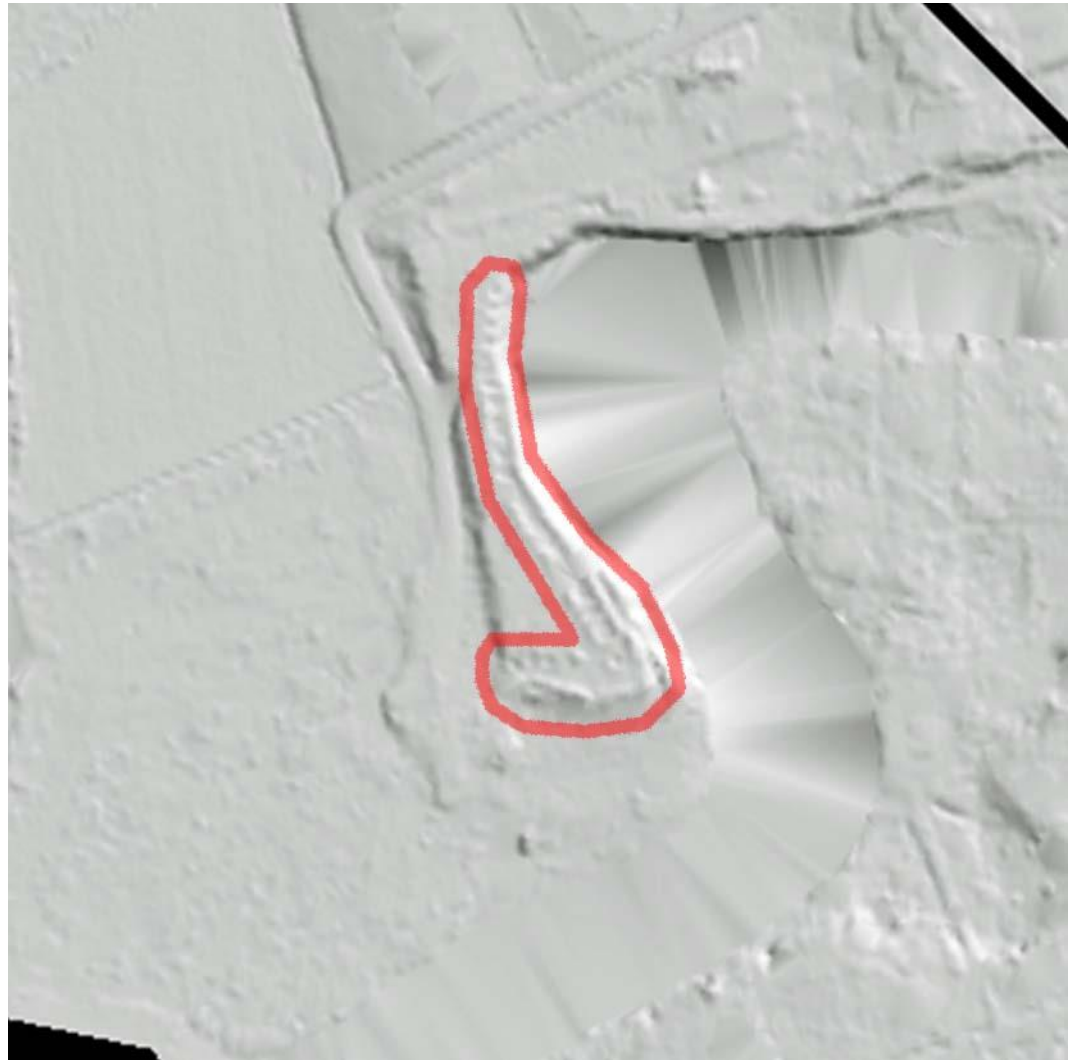
Kohde on muinaisjäännösten hoitorekisterissä mainittu kohteena, jonka tunnus on 635400002. Kostian muistopatsas on mainittu osa-alueena A ja entinen Lomakostia Oy:n omistama Kostiavirta RN:o 7:76 tila (nyk. omistaja Pälkäneen kunta) osa-alueena B.

Kuva 3. Ennallistettuja linnoituslaitteita muistomerkkialueella. Kuva: Kalle Luoto.

Kuva 4. Kostianvirta vasemmalla, pystytettyjä kivipylväitä oikealla. Keskellä taistelupaikkaan liittyviä kaivantoja. Kuva: Kalle Luoto.

Kuva 5. Lidar laserkeilausaineiston perusteella laadittu kuva Kostian muistomerkin ympäristöstä. Punaisella rajauksella merkitty aineistossa näkyvät anomaliat (= juoksuhaudat).

Tausta-aineisto: Maanmittauslaitos 12/2013.

3 Valvontatyö

Kaivutyön valvonta toteutettiin rakennusalueella mahdollisesti sijaitsevan muinaisjään­nökseen kulttuurikerroksen tai rakenteiden toteamiseksi. Arkeologisen valvonnan yhtey­dessä oli tarkoitus tunnistaa kaivutyön alueella mahdollisesti sijaitsevat arkeologisesti arvokkaat rakenteet ja kerrostumat. Valvotulle alueelle kaivettiin kuoppia kivitolppa-aidaan pystyttämiseksi muistomerkillä johtavien portaiden luoteispuolelle sekä kuoppa opastau­lun pystyttämiseksi. Vanhat kivipylväät jätettiin paikalleen. Kivipylväiden ketjut oli uusittu keväällä 2013.

Kaivutyö suoritettiin valvomalla kaivinkoneen työskentelyä siten, että havainto mahdolli­sen muinaisjään­nökseen kulttuurikerroksen tai rakenteesta on mahdollista todeta. Museo­viranomaisen valvonnan alaiseksi määräämä kaivutyö suoritettiin arkeologin valvonnassa kaivinkoneella. Kaivutyö toteutettiin siten, että multa poistettiin muokkauskerroksen ala­rajalle, jonka jälkeen kaivamista jatkettiin kerroksittain tolppien pystyttämiseksi tarpeelli­seen syvyyteen. Kaivetut maakasat tarkastettiin ja niistä etsittiin mahdollisia löytöjä. Kun kaivettaessa ei ilmennyt mitään arkeologisesti merkittävää (kulttuurikerrosta, kiinteitä ra­kenteita, tms.), kaivamista jatkettiin asentamisen vaatimaan määräsyvyyteen eli käytän­nössä korkeintaan noin 70 cm syvyyteen saakka. Lopuksi pohjataso ja seinämät vielä tar­kastettiin silmänvaraisesti mahdollisten anomalioiden varalta.

Kiviaidan pystyttämiseksi kaivettujen kuoppien koko oli 0,7 m x 0,7 m ja syvyys noin 0,5 m. Suurin osa kuopista kaivettiin Nenäpäntien ojaan tai ojan välittömään läheisyyteen.

Kivitolppia varten kaivetuissa kuopissa havaittiin noin 10 cm paksu puutarhamultakerros, jonka alapuolella oli useimmiten tien pohjustukseen käytettyä soraa noin 10 – 15 cm. Tämän alapuolella havaittiin luonnollisesti kerrostunutta hiekkaa. Ilmeisesti asennusalueen alkuperäinen maanpinta on tuhoutunut tai poistettu tien rakentamisen yhteydessä. Lisäksi havaittiin, että alueen tievalaisimia pystyttäessä oli valaisinpylväiden kohdalla kaivettu ja asennettu ns. auraamalla pylväiden välinen sähkökaapeli noin 0,5 m syvyyteen. Kiviaidan asennustyön valvonta toteutettiin 22. ja 23.9.2013.

Opastaulun pystyttämiseksi kaivettiin 22.10.2013 kuoppa. Kuopalla oli kokoa 2,5 m x 1,5 m ja syvyyttä noin 1 m. Kuoppa kaivettiin Nenäpäätien suuntaiseksi. Kuopassa ei havaittu merkkejä ihmistoiminnasta. Mielenkiintoisena havaintona todettakoon kaksoismaannos noin 90 cm syvyydessä kuopan pinnasta. Tämän kerrostuman syntyvaihe jäi arvailujen varaan, mutta alustavana oletuksena on, että havaittu turvekerrostuma on peittynyt hiekalla Kangasalan Sarsanuoman puhkeamisen seurauksena tapahtuneiden luonnonmullistusten tuloksena vuonna 1604.

Kaivutyön yhteydessä todettiin, että maaperään kajoavat toimenpiteet kohdistuivat suurimmaksi osaksi muinaisjäännöksen ulkopuolisille alueille tai todennäköisesti aiemman maankäytön tuloksena tuhoutuneille alueille. Kulttuurikerros- tai esinehavaintoja ei valvontatyön yhteydessä tehty.

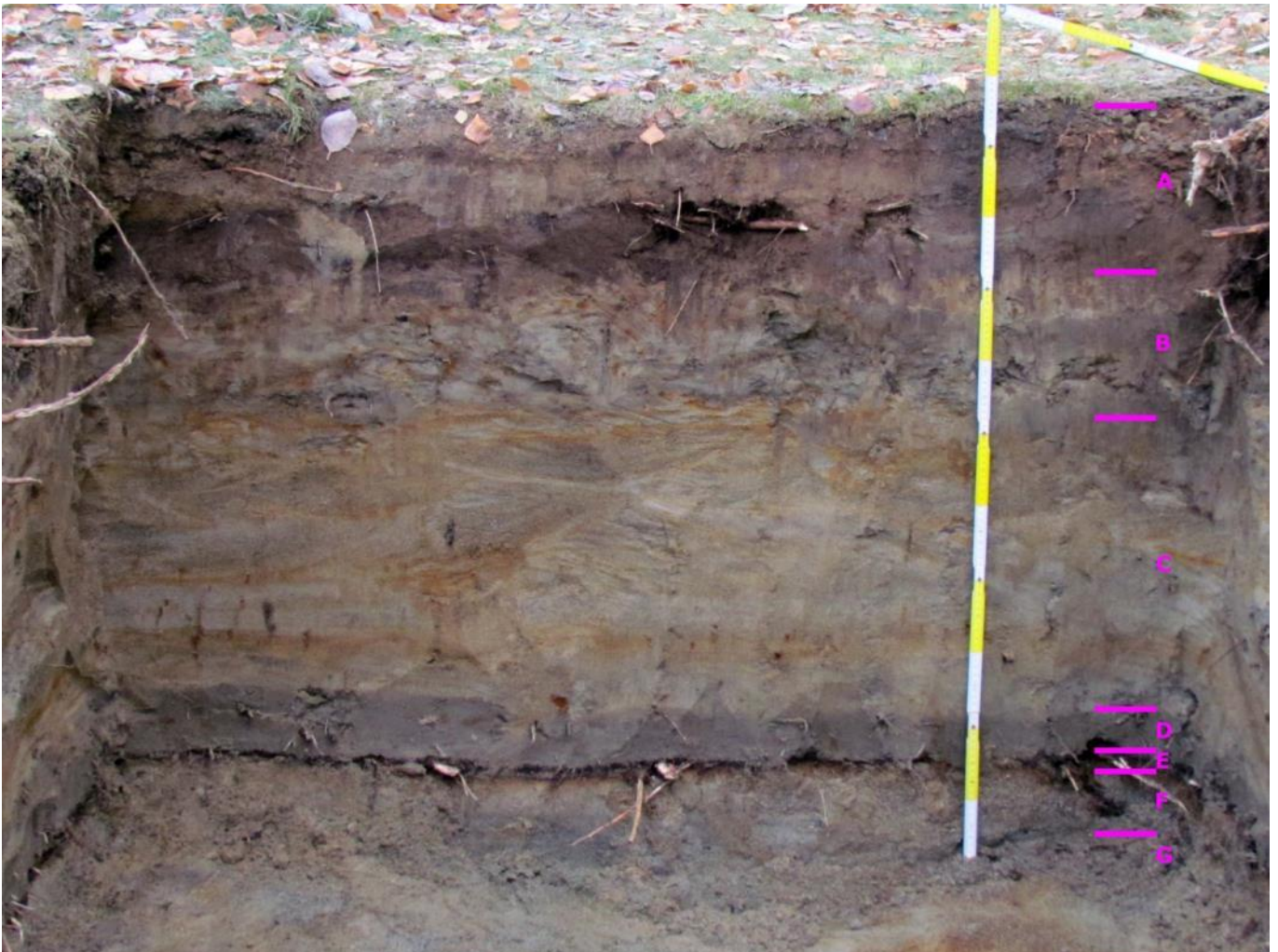

Kuva 6. Ilmakuva Kostian muistomerkin alueesta. Kuvan päälle on piirretty punaisella pallolla valvotut kohdat. Pieni punainen pallo on kivitolpan pystytyskohta, iso punainen pallo on opastaulu. MK 1 :5000.

3.1 Havainnot

Valvonnan kuluessa voitiin todeta, että alueen maa-aines koostuu ainoastaan 1900-luvulla syntyneestä muokkauskerroksesta ja sen alapuolisesta luonnollisesti kerrostuneesta hiekasta. Vähäiset löydöt koostuvat moderneista roskista, tiilen kappaleista ja posliinista, joita esiintyi satunnaisesti muutamia kappaleita pinnan muokkauskerroksessa. Löytöjä ei otettu talteen. Arkeologisesti merkittävää tai mitään muutakaan rakennetta, kiveystä, ilmiöitä tms. paikalla ei tullut esiin. Alueella ei myöskään ollut mitään merkkejä kulttuurikerroksesta. Maakerroksissa havaittuja nuorempia häiriöitä olivat asfalttitiien rakentamisen yhteydessä levitetty sorakerros joka ulottuu 0,1 – 0,5 m paksuisena kerroksena noin 0,5 m etäisyydelle tien reunasta sekä tien valaisinpylväitä yhdistävä kaapeli noin 0,5 m syvyydessä.

Vanhan tolppa-aidan ja parkkipaikan välisellä alueella havaittiin kolme painaumaa, jotka kuulunevat linnoituslaitteeseen. Ilmeisesti myös muistomerkillä johtavien portaiden kohdalla on sijainnut linnoituslaitteeseen kuulunut kuopanne, joka on todennäköisesti täytetty portaiden rakentamisen yhteydessä. Vaatimattomampia painanteita havaittiin uusien portaiden pohjoispuolella: kaksi selkeää ja kolme heikosti erottuvaa kuoppaa.

Kuva 7. Opastaulun pystyttämiseksi kaivetun kuopan luoteisprofiili. Kuva: Kalle Luoto.

Kuvaan on lisätty maakerrosten selvittämiseksi kirjaintunnukset:

A =	0 – 25 cm	multa
B =	25 – 40 cm	harmaa laikukas hiekka (osin sekoittunut)
C =	40 – 80 cm	vaaleanruskea laikukas hiekka
D =	80 – 87 cm	harmaa siltti
E =	87 – 90 cm	turve/humus (ns. kaksoismaannos)
F =	90 – 100 cm	karkea harmaahiekka
G =	100 – 105 cm	harmaa hiekka

Lisäksi: Vasemmassa yläreunassa asfalttitiien pohjustukseen käytettyä harmaata soraa, jonka päällä hiekkaa ja multaa.

Kuva 8. Asennettua tolppa-aitaa kevyenliikenteenväylän reunassa. Kuva: Kalle Luoto.

Kuva 9. Opastaulun asentamiseksi kaivettu kuoppa. Kuopan pohjalle asetettiin ylhäällä näkyvät levyt. Kuva: Kalle Luoto.

4 Tulokset

Valvonnan tuloksena ei havaittu merkkejä muinaisjäännöksestä. Kostiantien varrelle voitiin pystyttää kivitolppia ja opastaulu.

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

Laatinut:

Kalle Luoto
FM, arkeologia

Tärkeimpiä lähteitä

Aiemmat raportit:

Jussila Timo 2009. Pälkäne Epaala-Kuuliala osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2009.
Pukkila Jouko 1995: Pälkäneen kunta perusinventointi 1995.
Poutiainen ja Sepänmaa 2006. Kostiala Nenänpää, Asemakaava-alueen muutosalueen arkeologinen tarkastus 2006.

Kirjallisuus:

Uddgren, H. E. 1906. Kriget i Finland år 1713. Stockholm 1906.
Vuoristo, Katja 2005: Pälkäneen rauniokirkko rautakautisten kylien keskellä. Pirkan maan alta 6. Tampereen museot. Tampere.

Internet:

Fedorovich, Alexei 1713: ПЛАН СРАЖЕНИЯ У РЕКИ ПЕЛКИНОЙ (ПЯЛЬКАНЕ). Inv. GR-6581. Pushkin Museum, Moskova.

Nähtävissä

osoitteessa:

http://www.russianprints.ru/printmakers/z/zubov_alexey/srazhenie_u_pelkinoy.shtml

Wijk, Erik, (1725-1783) 1751: "Delieneation öfver passet vid Costia-ån, uti Pälkäne sockn och Tavastehuus lähn : hvaräst år 1713 en drabning gådt för sig emellan finska och ryska armeerne" (Wijk, Erik, (1725-1783) 1751).

Karttaan voi tutustua Uppsalan yliopiston www sivuilla: <http://art.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?file=6133>